

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
historia vid Farsta grundskola
i Stockholms kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Farsta grundskola

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i historia under våren 2015. Granskningen vid Farsta grundskola (Kvickentorpsskolan) i Stockholms kommun ingår i detta projekt.

Farsta grundskola besöktes den 4 till och med 6 februari 2015. Vid besöket pågick undervisning endast i årskurs 9. Därav har övrig undervisning bedömts indirekt, främst via intervjuer och dokumentstudier. Ansvariga inspektörer har utredarna Lotta Nyrén och Ulf Pantzare varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i historia genomförs i totalt 20 kommunala skolor och 7 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Farsta grundskola

Farsta grundskola ligger i stadsdelen Farsta i Stockholms kommun. På skolan går ungefär 620 elever från förskoleklass till årskurs 9. Läsåret 2013/2014 nådde 98 procent av eleverna i årskurs 9 minst betyget E i historia.

Undervisningen i historia delas mellan tre legitimerade lärare. Lärarna är organiserade i arbetslag.

Resultat

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att använda en historisk referensram?

Här bedöms om undervisningen innehåller historiska kunskaper som anspelar på uppfattningar om dåtiden – uppfattningar som delas av många och som man i olika sammanhang förväntas känna till. Vidare bedöms om undervisningen innehåller kunskaper om historiska sammanhang som har lett fram till nuet. Kunskaper om historiska sammanhang kan öka elevernas förståelse för att samhället förändras av en mängd olika orsaker och att det påverkar förutsättningarna för eleverna själva och för deras omgivning. Erfarenheter från hela världen måste ingå i den historiska referensramen. Här bedöms även om undervisningen ger en kronologisk överblick. En grundläggande förståelse för kronologin i olika skeenden är en förutsättning för att kunna resonera om orsaker till, och konsekvenser av, förändringar i samhället.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp kring en historisk referensram. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring en historisk referensram.

Kunskaper om historia

Av observerade lektioner samt intervjuer med lärare och elever framgår att undervisningen i historia innehåller kunskaper om tidsperioder, händelser och personer i det förflutna. Eleverna i årskurs 9 berättar vid intervjun exempelvis att de för tillfället arbetar med andra världskriget. Vid de observerade lektionerna handlar undervisningen bland annat om situationen för de tyska soldaterna. Andra kunskaper som lärare och elever berättar att undervisningen i samband med besöket omfattat är skillnader och likheter mellan första och andra världskriget, vilket även framgår av genomförda observationer.

Vid intervju med undervisande lärare framgår att lärarna utgår både från de förmågor och det centrala innehåll som anges i kursplanen för ämnet historia när de planerar sin undervisning. Intervjuade lärare beskriver hur de strävar efter att ge eleverna möjligheter att förstå historiska händelser och sammanhang ur flera perspektiv, bland annat så att det blir relevant för eleverna i förhållande till deras egna bakgrunder och livssituationer. Av lektionsobservationer och elevintervjuer framgår att lärarna motiverar och anknyter det valda stoffet som exempelvis handlar om soldaternas motiv och situation under andra världskriget med aktuella händelser som rekryteringen av soldater till dagens krig i mellanöstern.

Historiska sammanhang

Av lektionsobservationer, lärarintervju, elevintervjuer och det material skolan sânt in till Skolinspektionen inför besöket framgår att undervisningen ofta ger exempel på att samhället förändras av en mängd olika orsaker. Exempelvis förs ett resonemang under en av de observerade lektionerna om atombombens betydelse för andra världskrigets slut och som en förklaring till det kalla kriget. Även industrialiseringens betydelse för den större omfattningen av andra världskriget i förhållande till första världskriget avhandlas under en av de observerade lektionerna. Eleverna beskriver vid intervjuer att orsaker till samhällsförändringar är en av de saker som de fått veta är viktiga vilket de även menar bidrar till att göra ämnet intressant. Intervjuade lärare beskriver att elevernas egna erfarenheter från andra länder än Sverige ger naturliga tillfällen att göra kopplingar till sammanhang som omfattar hela världen. Skolinspektionen observerar flera exempel på att undervisande lärare tydligt fokuserar på bakomliggande faktorer, snarare än enstaka händelser eller individer, som orsak till exempelvis krigsutbrott.

Kronologisk överblick

De intervjuade lärarna och eleverna ger ett antal exempel på hur undervisningen behandlar utvecklingslinjer. Ett exempel på detta är att eleverna läst om olika genrer inom konst och teater som lever kvar sedan antiken, deras uppkomst och utveckling. Av skriftliga underlag framgår också hur eleverna fått identifiera utvecklingslinjer i sitt eget närområde genom att jämföra äldre bilder av aktuella bostadsområden med dagens situation. De har även jämfört mellan olika bostadsområden för att identifiera likheter och skillnader mellan utvecklingen i de olika områdena.

Av lektioner och intervjuer med elever och lärare samt de skriftliga underlag skolan lämnat till Skolinspektionen framgår att undervisningen i historia på Farsta grundskola vid många olika tillfällen behandlar samband mellan olika tidsdimensioner, där såväl kontinuitet som förändring över tid är närvarande.

Ett exempel som framkommer vid intervjuer med elever och lärare är frågan om migrationsströmmar, där eleverna problematiserat var strömmarna i dag skulle gå, exempelvis från Norden, om det blev krig. Eleverna får jämföra med andra världskriget och varför och vart människor flydde då och även talat om vart människor tidigare sökt sig när livet i Sverige blivit för svårt. För att innehållet ska bli så konkret som möjligt för eleverna att förhålla sig till har bland annat aktuella tv-serier använts som stoff att samtala om. Skolans planeringsdokument beskriver att undervisningen även kommer att presentera makt-förskjutningar och konfliktområden i världen i ett historiskt perspektiv med koppling till kalla kriget.

Användning av historiska begrepp kopplat till historisk referensram

Under de observerade lektionerna förekommer många historiska begrepp som återfinns i kursplanens centrala innehåll. Det gäller både tidsrelaterade begrepp som efterkrigstiden och kalla kriget, samt övergripande begrepp som kontinuitet, förändring och förklaring. Det är tydligt att eleverna markerar när de inte förstår de begrepp som används och då förklarar läraren begreppen om inte någon annan elev hinner före. Intervjuer med elever och lärare beskriver att undervisningen vanligtvis ser ut på detta sätt.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till historisk referensram

Av intervjuer med elever och lärare samt lektionsobservationer framgår att lärarna ger tydliga beskrivningar och förklaringar i samband med uppstart av nya arbetsområden, samt återknyter till detta exempelvis inför prov. Detta styrks även av skriftliga underlag. Av intervju med lärarna framgår att dessa inventerar elevernas förståelse inför nya arbetsområden.

Observerade lektioner har en tydlig struktur och liten tid förspills på oväsentligheter. Lektionerna inleds och avslutas dock mycket tvärt utan att koppla innehållet mer än kortfattat till tidigare och senare lektioner. Av observationer och intervjuer framgår vidare att återkoppling till arbetsområdets mål endast görs i mycket begränsad omfattning i samband med enskilda lektioner.

Diskussion och reflektion kopplat till historisk referensram

Vid samtliga observerade lektioner får eleverna diskutera och reflektera kopplat till en historisk referensram. Ofta sker detta genom att eleverna får fundera själva eller i par kring någon frågeställning, vilken sedan avhandlas i helgrupp. Elever och lärare uppger också vid intervju att denna arbetsmetod förekommer ofta. Ett konkret exempel är när eleverna får fundera över likheter och skillnader mellan första och andra världskriget, vilket sedan presenteras i helklass. Eleverna får motivera sina noteringar, vilka sedan förs upp på den gemensamma listan eller förkastas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i hög grad får skapa samband mellan olika tidsdimensioner när undervisningen behandlar en historisk referensram. Detta gäller i synnerhet att jämföra det förflutna med nutiden avseende likheter och skillnader.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?

Här bedöms om undervisningen ger en orientering i källkritiska metoder och att eleverna får öva på att ställa frågor till och värdera historiska källor. Den övergripande frågan är hur vi kan veta något om det förflutna. Kursplanen pekar ut såväl skriftliga källor som arkeologiskt material, platser och levande människors berättelser som källor till historisk kunskap. Genom att eleverna får komma i kontakt med historiskt källmaterial kan ämnet bli levande för dem. När de tolkar och värderar källorna arbetar de dessutom som historiker och är med och skriver historia. Elevernas historiemedvetande utvecklas när de lär sig något om det förflutna, samtidigt som de får en insikt i vetenskapliga metoder och kan reflektera över hur deras tolkningar färgas av egna erfarenheter och värderingar. Här bedöms också om undervisningen ger eleverna möjlighet att genom källorna leva sig in i förhållanden och värderingar som rådde förr, det vill säga utveckla historisk empati och föra etiska resonemang om och ifrågasätta handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de utifrån en kritisk granskning, tolkning och värdering av källor kan skapa historisk kunskap.

Orientering i källkritiska metoder

Av intervjuer med elever och lärare framgår att eleverna får lära sig att ha ett källkritiskt förhållningssätt som exempelvis att kontrollera vem som är upphovsman till en källa, att källor kan vara upprättade av specifika skäl (exempelvis i propagandasyfte) och att utifrån detta överväga om framställningen verkar vara trovärdig. Exempel på arbetssätt som eleverna berättar om är att de jämfört olika återgivningar av samma händelse och resonerat om varför de bedömer att den ena kan vara mer tillförlitlig.

Undervisande lärare berättar att de informerat eleverna om att det finns många olika typer av källor, såväl skriftliga som exempelvis arkeologiskt material. Däremot uppger lärarna att de är medvetna om att eleverna inte arbetat med att tolka och värderar källorna på det sätt som beskrivs i kursplan och kommentarmaterial.

De källkritiska resonemang som förs relaterar i första hand till förmågan att "kritiskt granska information" från kursplanen i samhällskunskap. Eleverna har dock inte fått öva sig på att ställa frågor till källorna om tidsrymd mellan händelse och källans tillkomst samt om uppgifterna i källan bygger på någon annan källa. Inte heller har de fått öva sig på att tolka och värdera källor för att

skapa egna framställningar av det källorna beskriver eller se hur deras tolkningar av historiska källor färgas av egna erfarenheter och värderingar

Vid lektionsobservationerna finns exempel på när eleverna får möta källmaterial, dock inte med syftet att idka källkritik. Att lärarna avser att arbeta med källkritiska metoder senare under våren styrks av den pedagogiska planering som Skolinspektionen tagit del av inför besöket.

Använda och tolka källor för att utveckla historisk empati

Vid de observerade lektionerna förekommer i stor omfattning historiska källor som ger eleverna möjlighet att föra etiska resonemang om och ifrågasätta handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien. Främst sker detta genom att eleverna får lyssna på och läsa brev från Stalingrad, skrivna av tyska soldater under belägringen. Läraren introducerar lektionspassen med att beskriva att syftet är att få inblick i enskilda soldatens tankar och känslor just vid det tillfället. De får också en yttre inramning med en beskrivning av situationen under kriget. Läraren kopplar ihop de beskrivningar soldaterna gör av situationen med senare och nutida krig och låter eleverna fundera över hur de själva skulle göra om de behövde försvara sitt fosterland. Ett annat observerat exempel handlar om att eleverna får som uppgift att formulera bildtexter till två foton av människor från andra världskriget, vilka de får läsa upp för övriga i klassen. Bilderna visar människor i utsatta situationer.

Ytterligare exempel är när läraren ber en elev att återberätta vad dennes pappa berättat efter att ha varit fånge under ett krig. Läraren beskriver i samband med intervjun värdet av att ha hela världen representerad i klassrummet och vilket arbete som ligger bakom att skapa det förtroende som krävs för att eleverna ska dela med sig av sina erfarenheter för varandra.

Användning av historiska begrepp kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Lektionsobservationerna som genomförts visar inga exempel på de specifika historiska begrepp som handlar om att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Vid lärar- och elevintervjuerna framkommer, som tidigare beskrivits, att eleverna använt vissa allmänna källkritiska begrepp. Begrepp som handlar om att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap, som exempelvis handlar om att ställa frågor kring beroende, samtidighet och användbarhet förekommer inte i undervisningen enligt vad som framkommer i lektionsobservationer eller intervjuer med elever och lärare.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Lektionsobservationer, lärar- och elevintervjuer visar att ansvarig lärare generellt sett i hög grad ger ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar. Som tidigare beskrivits innehåller undervisningen dock endast vissa delar av den historiska källkritiska förmågan. Vid de observerade lektionerna framkommer inte några exempel på när lärarna förklarar vad som är specifikt för den historiska källkritiska metoden, till exempel hur historiska källor skiljer sig från annan typ av information såsom läroboken eller hur frågan om användbarhet kan göra vissa uppenbart osanna källor värdefulla för att skapa kunskap om det förflutna.

Diskussion och reflektion kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Vid de observerade lektionerna förekommer, som beskrivits ovan, i stor omfattning historiska källor som ger eleverna möjlighet att diskutera och reflektera över exempelvis handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien. Vid en av de observerade lektionerna diskuterades tillförlitligheten hos en viss information i helklass på förekommen anledning. Däremot framgår inte av lektionsobservationer, elev- eller lärarintervjuer några övriga exempel där eleverna får möjlighet att diskutera och reflektera kring hur historiska källor kan användas som grund för att skapa historisk kunskap.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i hög grad får använda och tolka källor för att utveckla historisk empati men att eleverna i ganska låg grad får en orientering i historievetenskapligt källkritiska metoder och begrepp.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?

Här bedöms om undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Vidare granskas om undervisningen innehåller moment kring hur historia kan användas för olika syften och förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Historieskrivningen är inte neutral utan görs utifrån något syfte eller i ett specifikt sammanhang. Historia kan vara ett verktyg både för enskilda individer och för grupper att formulera hur de vill uppfattas och vad de vill göra genom att berätta om det förflutna. Historia kan också användas för att skapa familjesammanhållning eller etablera identiteter baserade på till exempel klass, genus, etnicitet, generation eller nationell tillhörighet. Med kunskaper om detta får eleverna möjlighet att upptäcka och förstå när och hur historia används för att påverka människor i olika sammanhang.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de och andra använder historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Hur spår av historien kan tolkas

Av lektionsobservationerna samt intervjuer med lärare och elever framgår att undervisningen behandlar hur spår av historien kan tolkas. Vid en observerad lektion förklaras exempelvis att det finns många med tyska efternamn i Sydamerika i dag eftersom många åkte dit från Tyskland av olika skäl i samband med andra världskriget. Andra exempel som eleverna berättar om är att de ofta använder kartor i undervisningen och att de där resonerar om varför olika platser har namngivits på ett visst sätt, exempelvis efter en gammal härskare. Eleverna har även tittat på sitt eget närområde och jämfört äldre bilder med dagens utformning, samt med andra områden. Eleverna har då jämfört sina olika tolkningar av orsakerna till de förändringar som skett. Detta framkommer även av skriftligt underlag som inkommit till Skolinspektionen.

Hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter och hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet

Av intervjuerna med lärare och elever framkommer vissa konkreta exempel på att undervisningen innehåller moment om hur historia kan användas för att skapa gemenskaper och hur historia kan användas på annat sätt. Eleverna återger att lärarna på ett generellt plan har förklarat att en historieskrivning kan vara vinklad, syftande till att uppnå vissa syften och att det ofta är vinnaren som skriver historien. Ansvariga lärare uppger att undervisningen ibland kommer in på frågan om exempelvis hur historia kan användas för att skapa eller stärka nationella identiteter, vilket även framgår av skriftligt underlag att de planerar att arbeta med senare under vårterminen. I övrigt saknas konkreta exempel från undervisningen vad gäller hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter och hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet.

Användning av historiska begrepp kopplat till användning av historia

På de observerade lektionerna förekommer i enstaka fall historiska begrepp kopplade till användning av historia. Av intervjuer med lärare och elever framgår att begrepp kopplade till användning av historia såsom exempelvis identitet, ideologier, tradition eller lojalitet inte är vanligt förekommande i undervisningen.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till användning av historia

Lektionsobservationer, lärar- och elevintervjuer visar att ansvarig lärare generellt sett i hög grad ger ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar. Att läraren ger ett aktivt lärarstöd vid de tillfällen undervisningen handlat om användningen av historia framkommer av främst elevintervjuer, men även lärarnas egna beskrivningar och lektionsobservationerna. Då undervisningen endast undantagsvis behandlar hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter och hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet, samt användning av historiska begrepp kopplat till användning av historia, konstaterar Skolinspektionen att det aktiva lärarstödet inom detta område därmed också sammantaget blir lågt.

Diskussion och reflektion kopplat till användning av historia

Av lektionsobservationer, lärar- och elevintervjuer framkommer endast ett fåtal exempel på när eleverna i undervisningen får diskutera eller reflektera specifikt kring sin egen och andras användning av historia. Det kan handla om att en elev lyfter ett historiskt påstående och läraren resonerar med eleven om syftet med uppgiften.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i låg grad får se hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter, samt hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet. Därav bedöms även arbetet med historiska begrepp, diskussion och reflektion, samt aktivt lärarstöd enligt ovanstående beskrivning vara lågt inom detta område.

Allmändidaktik

En framgångsrik undervisning som leder till att eleverna når goda studieresultat kan inte beskrivas i endimensionella termer. Det är kvaliteten i lärarens kombinerade kunskaper, förmågor och handlingar i varje unik undervisningssituation som skapar förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Utifrån forskningsöversikten Utmärkt undervisning¹ går det dock att peka ut några specifika kompetenser hos läraren som visat sig ha stor betydelse.

Lektionsobservationerna och intervjuer med elever och lärare visar att de undervisande lärarna mycket hög grad skapar en trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö, vilket exemplifierats tidigare i denna rapport.

¹ Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel (2012). *Utmärkt undervisning: framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

Undervisningen präglas likaså av en hög grad av variation. Individanpassning, exempelvis utmaningar av särskilt intresserade elever eller stöd till de elever som upplever större svårigheter i aktuella områden, förekommer i lägre grad efter vad som framkommer vid observationer och intervjuer med lärare och elever. Lärarna uppger att det är svårt att hinna möta alla elevers behov när det är så många elever i gruppen. De beskriver att det inte går att stanna upp för länge och förklara för de som inte förstår, samtidigt som det inte finns särskilt mycket utrymme att arbeta riktat mot de särskilt intresserade utöver att ge dessa ytterligare uppgifter att arbeta med på egen hand.

Det framgår av lektionsobservationerna samt av intervjuer med lärare och elever att undervisningen i hög grad har en tydlighet i mål, innehåll och struktur. Detta även om observationerna visar att enskilda lektioner inte sätts in i ett tydligt sammanhang i förhållande till det övergripande arbetsområdet.

Vid lektionerna observeras inga inslag av uppföljning, återkoppling eller reflektion över lärandet, exempelvis där lärarna ger eleverna återkoppling om vad de behöver utveckla och hur de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven, där lärarna samtalar med eleverna om arbetsprocesserna eller låter eleverna utvärdera lektionens innehåll och form. Av elev- och lärarintervjuer framkommer däremot att lärare och elever gemensamt brukar avsluta lektioner med att fundera över vad eleverna lärt sig, hur de vill arbeta vidare, samt att de brukar ha genomgång individuellt efter varje prov.

Syfte och frågeställningar

Flera historiedidaktiska studier pekar på att det finns brister i undervisningen och i elevernas färdigheter när det gäller att skapa sammanhang mellan tidsdimensionerna dåtid, nutid och framtid när de olika förmågorna i ämnet historia behandlas. Detta är en viktig aspekt av det som handlar om historieämnets syfte – att utveckla elevernas historiemedvetande, och därför en central kvalitetsaspekt av undervisning i historia i grundskolan. Granskningens syfte är med bakgrund i detta att granska om undervisningen i historia i grundskolan utformas så att eleverna får möjlighet att skapa förmågespecifika samband mellan tidsdimensioner, det vill säga knyta samman olika tidsdimensioner, till exempel dåtid till nutid och framtid, när de använder en historisk referensram, arbetar med källor, reflekterar över historieanvändning och använder historiska begrepp.

För att uppfylla syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Innehåller undervisningen moment och uppgifter där eleverna får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att:

- a) använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer?
- b) kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?
- c) reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?
- d) använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används?

2. Får eleverna stöd i historieundervisningen generellt, och i synnerhet för att skapa samband mellan olika tidsdimensioner, genom att de får:

- a) ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar?
- b) diskutera och reflektera?

Frågeställning 1a–1d fokuserar på *vad* historieundervisningen innehåller, och bygger på kursplanens uppfattning om att de fyra förmågorna historisk referensram, källhantering, historieanvändning och historiska begrepp tillsammans utvecklar elevernas historiemedvetande.

Frågeställningarna 2a–2b fokuserar på *hur* historieundervisningen genomförs och knyter an till Skolinspektionens modell för undervisningsgranskning. Fråga 2a tar fasta på om läraren är tydlig och konkret när det gäller att beskriva och förklara olika saker för eleverna, i synnerhet vad det innebär att knyta ihop olika tidsperioder genom förmågorna. Fråga 2b tar fasta på om eleverna får ge uttryck för och utbyta tankar och resonemang – enskilt eller i grupp med andra elever och läraren. Det ska framhållas att frågorna 2a och 2b även avser historieundervisningen generellt, det vill säga även i de fall eleverna *inte* får skapa tidssamband genom förmågorna.

Metod och material

I Skolinspektionens modell för granskning av undervisning ingår olika data-insamlingsmetoder: intervjuer, dokumentstudier, statistik, observationer och enkäter. De underlag som samlats in inför och under Skolinspektionens besök på skolan analyseras sedan av de inspektörer som genomfört besöket varpå dessa redovisar sina bedömningar av i vilken grad undervisningen i historia lever upp till kursplanens krav i ett beslut och i denna rapport.

Rapporten är disponerad utifrån de tre inledande ämnesspecifika förmågor som beskrivs kursplanen. Förmågan att använda adekvata begrepp i relation till de tre inledande förmågorna behandlas i respektive delavsnitt. För att eleverna ska kunna utveckla en historisk referensram och förståelse för hur historia skapas och används behöver de tillgång till ett ämnesspråk. Begreppen är verktyg som kan användas genomgående i all undervisning och bidra till fördjupad förståelse för ämnets centrala frågeställningar. I kursplanen finns två typer av begrepp, *tidsrelaterade begrepp* som knyter an till epoker eller specifika tidsperioder och *övergripande begrepp* som fungerar som analysverktyg genom att de belyser grundläggande historiska frågeställningar som är relevanta för de tidsperioder man studerar.

Författningsstöd

Övergripande författningsstöd

1 kap. 4 § skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

1 kap. 11 § första stycket skollagen:

För varje skolform ska gälla en läroplan som utgår från bestämmelserna i skollagen. Läroplanen ska ange utbildningens värdegrund och uppdrag. Den ska också ange mål och riktlinjer för utbildningen.

3 kap. 3 § skollagen

Alla barn ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden.

Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan ska förmedla de beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen alla i samhället behöver. Eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet, med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.

Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.

En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra.

I all undervisning är det angeläget att anlägga vissa övergripande perspektiv (historiskt, miljö, internationellt, etiskt).

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven ska i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan ska vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig roll. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lgr 11, 3.13 Historia

Människans förståelse av det förflutna är inflätad i hennes föreställningar om samtiden och perspektiv på framtiden. På så sätt påverkar det förflutna både våra liv i dag och våra val inför framtiden. Kvinnor och män har i alla tider skapat historiska berättelser för att tolka verkligheten och påverka sin omgivning. Ett historiskt perspektiv ger oss redskap att förstå och förändra vår egen tid.

Syfte

Undervisningen i ämnet historia ska syfta till att eleverna utvecklar såväl kunskaper om historiska sammanhang, som sin historiska bildning och sitt historiemedvetande. Detta innebär en insikt om att det förflutna präglar vår syn på nutiden och därmed uppfattningen om framtiden. Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om historiska förhållanden, historiska begrepp och metoder och om hur historia kan användas för olika syften. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar historiska kunskaper om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar. Därigenom ska eleverna få förståelse för olika kulturella sammanhang och levnadssätt.

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden. De ska också få möjlighet att utveckla en kronologisk överblick över hur kvinnor och män genom tiderna har skapat och förändrat samhällen och kulturer.

Undervisningen ska stimulera elevernas nyfikenhet på historia och bidra till att de utvecklar kunskaper om hur vi kan veta något om det förflutna genom historiskt källmaterial och möten med platser och människors berättelser. Eleverna ska genom undervisningen även ges förutsättningar att utveckla förmågan att ställa frågor till och värdera källor som ligger till grund för historisk kunskap. Undervisningen ska vidare bidra till att eleverna utvecklar

förståelse för att varje tids människor måste bedömas utifrån sin samtids villkor och värderingar.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Därigenom ska eleverna få olika perspektiv på sina egna och andras identiteter, värderingar och föreställningar.

Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer,

kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap,

reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv, och

använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används.

Centralt innehåll i årskurs 7–9

Forna civilisationer, från förhistorisk tid till cirka 1700

Jämförelser mellan några högkulturers framväxt och utveckling fram till 1700-talet, till exempel i Afrika, Amerika och Asien.

Antiken, dess utmärkande drag som epok och dess betydelse för vår egen tid.

Vad historiska källor från någon högkultur, till exempel i Asien eller Amerika, kan berätta om likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män.

Industrialisering, samhällsomvandling och idéströmningar, cirka 1700–1900

Den ökade världshandeln mellan Europa, Asien, Afrika och Amerika.

Industrialiseringen i Europa och Sverige. Olika historiska förklaringar till industrialiseringen, samt konsekvenser för olika samhällsgruppers och människors levnadsvillkor i Sverige, Norden, Europa och några olika delar av världen. Migration inom och mellan länder.

Revolutioner och framväxten av nya idéer, samhällsklasser och politiska ideologier.

Vad historiska källor kan berätta om människors och gruppers strävan att påverka och förbättra sina egna och andras levnadsvillkor, till exempel genom uppfinningar, bildandet av fackföreningar och kampen mot slaveri.

Imperialism och världskrig, cirka 1800–1950

Den europeiska dominansen, imperialism och kolonialism.

Nationalism och olika former av demokrati och diktatur i Europa och i andra delar av världen.

De båda världskrigen, deras orsaker och följder. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag.

Historiska berättelser från skilda delar av världen med skildringar av människors upplevelser av förtryck, till exempel i form av kolonialism, rasism eller totalitär diktatur och motstånd mot detta.

Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid

Demokratisering i Sverige. Bildandet av politiska partier, nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män. Kontinuitet och förändring i synen på kön, jämställdhet och sexualitet.

Framväxten av det svenska välfärdssamhället.

Historiska perspektiv på urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige.

Kalla krigets konflikter, Sovjetunionens sönderfall och nya maktförhållanden i världen.

FN, nordiskt samarbete och framväxten av Europeiska unionen (EU).

Aktuella konflikter i världen och historiska perspektiv på dessa.

Hur historiska källor och berättelser om en familjs eller släkts historia speglar övergripande förändringar i människors levnadsvillkor.

Hur historia används och historiska begrepp

Exempel på hur 1800- och 1900-talet kan avläsas i våra dagar genom traditioner, namn, språkliga uttryck, byggnader, städer och gränser.

Hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper, till exempel inom familjen, föreningslivet, organisationer och företag.

Hur historia kan användas för att skapa eller stärka nationella identiteter.

Hur historia kan användas för att förstå hur den tid som människor lever i påverkar deras villkor och värderingar.

Vad begreppen kontinuitet och förändring, förklaring, källkritik och identitet betyder och hur de används i historiska sammanhang.

Några historiska begrepp, till exempel antiken, mellankrigstiden, efterkrigstiden och kalla kriget samt olika syn på deras betydelser.

Kunskapskrav

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9

Eleven har **grundläggande** kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord. Dessutom förklarar eleven hur människors villkor och värderingar kan påverkas av den tid de lever i. Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration,

politik och levnadsvillkor och beskriver då **enkla** samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med **enkla och till viss del** underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet.

Eleven kan använda historiskt källmaterial för att dra **enkla och till viss del** underbyggda slutsatser om människors levnadsvillkor, och för då **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om källornas trovärdighet och relevans. Eleven kan föra **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om hur historia har använts och kan användas i några olika sammanhang och för olika syften, samt hur skilda föreställningar om det förflutna kan leda till olika uppfattningar i nutiden, och vilka konsekvenser det kan få. I studier av historiska förhållanden, skeenden och gestalter såväl som vid användning av källor och i resonemang om hur historia används kan eleven använda historiska begrepp på ett i **huvudsak** fungerande sätt.

Kunskapskrav för betyget D i slutet av årskurs 9

Betyget D innebär att kunskapskraven för betyget E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9

Eleven har **goda** kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord. Dessutom förklarar eleven hur människors villkor och värderingar kan påverkas av den tid de lever i. Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då **förhållandevis komplexa** samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med **utvecklade och relativt väl** underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet.

Eleven kan använda historiskt källmaterial för att dra **utvecklade och relativt väl** underbyggda slutsatser om människors levnadsvillkor, och för då **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang om källornas trovärdighet och relevans. Eleven kan föra **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang om hur historia har använts och kan användas i några olika sammanhang och för olika syften, samt hur skilda föreställningar om det förflutna kan leda till olika uppfattningar i nutiden, och vilka konsekvenser det kan få. I studier av historiska förhållanden, skeenden och gestalter såväl som vid användning av källor och i resonemang om hur historia används kan eleven använda historiska begrepp på ett **relativt väl** fungerande sätt.

Kunskapskrav för betyget B i slutet av årskurs 9

Betyget B innebär att kunskapskraven för betyget C och till övervägande del för A är uppfyllda.

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven har **mycket goda** kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord. Dessutom förklarar eleven hur människors villkor och värderingar kan påverkas av den tid de lever i. Eleven kan undersöka några utvecklingslinjer inom kulturmöten, migration, politik och levnadsvillkor och beskriver då **komplexa** samband mellan olika tidsperioder. Eleven anger också någon tänkbar fortsättning på dessa utvecklingslinjer och motiverar sitt resonemang med **välutvecklade och väl** underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet.

Eleven kan använda historiskt källmaterial för att dra **välutvecklade och väl** underbyggda slutsatser om människors levnadsvillkor, och för då **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang om källornas trovärdighet och relevans. Eleven kan föra **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang om hur historia har använts och kan användas i några olika sammanhang och för olika syften, samt hur skilda föreställningar om det förflutna kan leda till olika uppfattningar i nutiden, och vilka konsekvenser det kan få. I studier av historiska förhållanden, skeenden och gestalter såväl som vid användning av källor och i resonemang om hur historia används kan eleven använda historiska begrepp på ett **väl** fungerande sätt.

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Lgr 11, 2.2 Kunskaper

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet.

Läraren ska

- ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,
- stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan,
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas utifrån sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Individanpassning, variation och utmaningar

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevens fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.

Lgr 11, 2.2 Kunskaper

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- kan lära, utforska och arbeta självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin förmåga,
- kan använda sig av kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden.

Lgr11, 2.2 Kunskaper

Läraren ska

- ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.
- stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter.

Lgr 11, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande

Läraren ska svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer.

Ett synligt pedagogiskt ledarskap från lärarens sida med en tydlighet i syfte, struktur och organisation

5 kap. 2 § skolförordningen

Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.

Lgr 11, 2.2 Kunskaper

Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjlighet till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang.

Uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet

3 kap. 4 § skollagen

Eleven och elevens vårdnadshavare och vårdnadshavare för ett barn i förskolan ska fortlöpande informeras om elevens eller barnets utveckling.

Lgr 11, 2.7 Bedömning och betyg

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar ett allt större ansvar för sina studier, och
- utvecklar förmågan att själv bedöma sina resultat och ställa den egna och andras bedömning i relation till de egna arbetsprestationerna och förutsättningarna.

Läraren ska

- genom utvecklingssamtal och den individuella utvecklingsplanen främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling,
- utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs utveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn,
- med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov,
- vid betygsättning utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper.

Lgr 11, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande

Läraren ska

- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.